

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

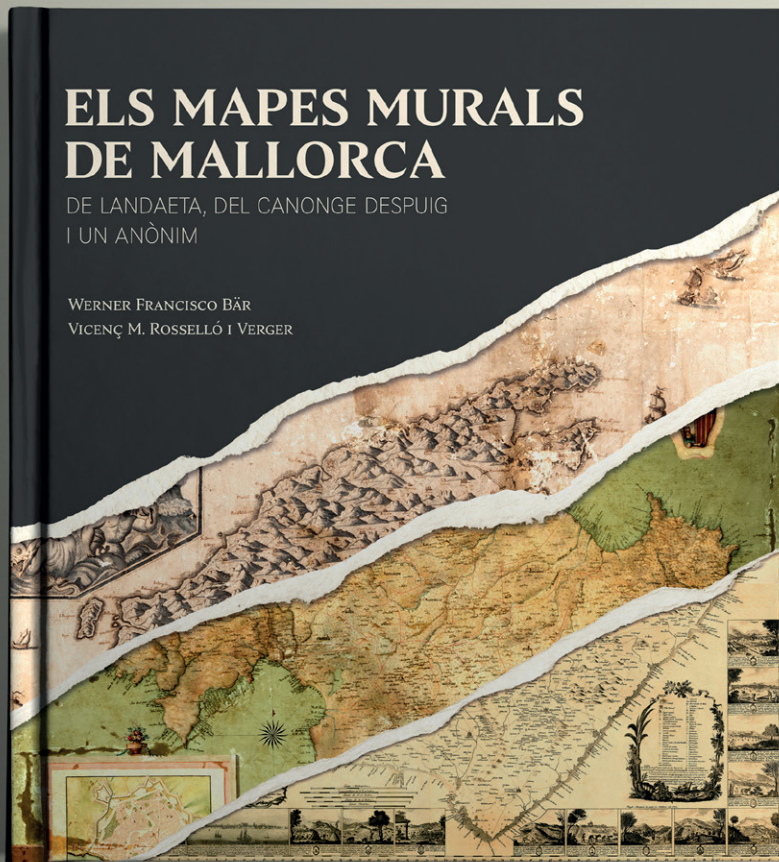
DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

Werner Francisco Bär | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB

ISBN: 978-84-8384-484-7

Primera edició: junio 2023

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

Werner Francisco Bär | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB
ISBN: 978-84-8384-484-7
Primera edició: junio 2023

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

Werner Francisco Bår | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB
ISBN: 978-84-8384-484-7
Primera edició: junio 2023

De tots els mapes estudiats aquí, només n'hi ha alguns que mostrin una zona d'aiguamolls al lloc de l'illa. Mentre que de de l'est, Toldrà López (1793) i Massot considerem només ses Fontanelles—anomenada per Massot *Ataly de l'Arinat* que correspon al Prat de Sant Jordi—, Despuig i l'anònim, igual que Espinall i López (1773 i 1788), representen un total de quatre zones. La primera es *Prat* i la resta, de nord a sud, les Salines de Llevant a ponent de la font Santa—al mapa anònim separades de la mar per una restinga sense gaire—, l'Estreque de Sant (els Estany) i l'Estang de les Gibes (l'estany de ses Gambes). Aquests espais ambfíls els podem trobar ja al mapa del MM. A prop de *La Porrana* Despuig presenta un aiguamoll prop circular sense línia de contour mentre que al mapa anònim apareix gairebé rodó i clarament limitat, àrea que correspon avui al salobrar de Magaluf. Tant al mapa de Despuig com a l'anònim es distingeixen també les salines dels aiguamolls, com s'observa al *Estreque de Sant*. L'àrea salina al primer mapa es simbolitza mitjançant un creuat de línies diagonals per indicar la subdivisió en bases d'exploració; al segon es visualitza a través d'una estructura arribada d'un to verdós més clar que els altres i la mar.

LANDAETA DESPUIG ANÓNIM

7.2. DINA PRIMITIVA PRÒXIMA A LA COSTA SUB-OCCIDENTAL DE L'ILLA DE MALLORCA. Una comparació dels mapes en qüestió.

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

Werner Francisco Bär | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB
ISBN: 978-84-8384-484-7
Primera edició: junio 2023

ORTOGRAFIA I MORFOLOGIA AL MAPA DE LANDAETA

Més que un estudi toponomàstic (ROSSELLÓ, 2015), el que ens interessa ara a aquí és trobar els pocs indicis per afiliar el mapa de Landaeta. Els topònims no són els de Vicenç Mut de 1683 (ROSSELLÓ | BÄR, 2015), el disseny més estroncant, exceptuada l'escala molt més petita. Ortogràficament terribles: molt poca riquesa i l'alfabet. Dels 291 topònims buidats al document de 1736 (llevant uns dotzenes d'ilegibles) n'hi ha 109 que són literals i 182 interiors. Landaeta fa més cas dels literals (59 %) que no Despuig (20 %), cosa que suggereix una etiqueta nàutica. Algunes diferències ortogràfiques en dubtes ho remarquen com la diferència de *Santana* i *Santana*, *Callonge* i *Callonge*, a l'interior i a la costa, respectivament. Els topònims errats de *La Vangüera* i *Vangüera* (futurins), *almaria* (Almaria) i *Porr Pi* fan pensar en una procedència nàutica que és una badada anterior com la de Senex (1716), Michéris-Bismond (1726) i Van Keulen (1734).

Sobta l'abundància de 77 topònims de possessions que aporta Landaeta. 32 dels quals comencen per *Son* sembla segur que l'informador competent era mallorquí, però el transcriptor, foraster. Atal d'hipòtesis, no podem descartar ni «no més d'entrevistat: autòcton com demostren moltes «transcripcions fonètiques» i qualche tret dialectal. La pronúncia mallorquina transcendeix en la «f» convertida en «j» en senyorial i «t» transcrita com a «r»: *Comps El Jorps*, *Porr Vps*. L'ortografia va fer escrivre *Epollia* (per *espòlies*, *sitas sonas*). *Exerella* amb notació, per *S'Entella*, *Infent*, *S. Egnis*, *anogma* i *na Segura* [ca], etc. Respecta, en canvi, grafies clàssiques: *Alfolla* (pronunciat *av-fa*), *Rhinamar* (que perd la «r» final), *Saba* (sovo).

L'informador sap distingir l'ús de l'article i reporta *Cip de la Regana* que albehera encara deia ser entenedor, *La mol* (cultisme vià), *La Vall de Termit* (subdialeccte polèntic).

En alguns casos opta per la traducció o adaptació *Calà meridional*, *La del supor*, *Monteaso*, *Son Lats*. El «ll» impronunciable per als forasters, explica *Béputz*, *Edher*, *Cip del ribet*, *Son Ferrandell*. El transcriptor deconexa – o memysifica – l'article et: an *derivat* d'IPSE i, quan el conserva, l'aglutina o el reduplica, *Calà meuse*, *Callà meuse*, *Estangol*, *Fi de cas Entrada*, però, *Es Pratalis*, *Es Verger*, que beuen en una font

nàutica. Per la mateixa raó, el substitueix sovint: *La agalla*, *La agolla*, *El fangor*, *La Póla*, *La arda*, *La Vag*.

Contra l'ús habitual dels betaferents, Landaeta ignora la final arcaica en «ll» escrita *Llora*; però respecta *lluch*. La resta d'«anomalies» provenen del codi ortogràfic consuetudinari vigent. La lletra «y» ghibelina i l'ús oblidat del nostre mapista la ignoren: *Palmes*, *S. Poma*, *S. Llorens*. No mobilitza tampoc el dígraf «ny» per al so *ny*: *La aranyes*, *Rincalms*, *La Porras*, *Rebordes*, *Valldemere*.

Els sons palatals aficats o fricats encara són més maldestres: tant que hom recorre al dígraf foraster «-c-» *Fedrà*, *Ferrandell*, *capitane*, *Mirambell*, *Las ribelles*, per *Andrés*, *Ferrate*, *Canis* (Canis) i *Raza*. La «j» senyorial sempre es representa amb «y»: La qüestió de *la «v»* atones ja el pot desorientar als lectors no mallorquins. Gairebé sempre guanya la «r». Al mateix capítol entre les terminacions «-ar» del femení plural, poques fabricacions connecten *Las Hinas*, *Las Pelas regas*, *Porrmas*, *Son Moragas*.

Cal dir que la actualització de possessions localitzades pel coroneu, totes conserven el seu topònim vigent el 2020. No són totes les que hi havia el 1736, ni de molt, però la majoria correspon a les més importants.

ORTOGRAFIA I MORFOLOGIA DELS MAPES ANONIM I DE DESPUIG

En escriure fem un acte de cultura de comunicació, sobre tot en un mapa, assolint el adequar els ritms a la realitat en pocs mots, que l'usuari trobi al terreny allò que cerca o que el propietari vegi reflectit sobre el paper la seva possessió. Tanmateix, ara i sempre, pot haver-hi un divot acorreat entre parla i escriptura, fundat en normes o prejudicis. La gent culta mallorquina de la segona meitat del segle XVIII que pertanyia al cercle il·lustrat d'allò que s'ha anomenat Decadència – veu se situaven els col·laboradors de Despuig i el nostre anònim escriptura «liberalitzant», era conscient de l'oportunitat d'una normativa ortogràfica. N'és prova que el comte d'Alcamaz, un dels més conspicuos integrants d'aquell còndic, va redactar als volts de fi de segle una *Ortografia* ara no localitzada. Deia seguir camins semblants als de la

112 TOPONIMS I DATES HISTÒRIQUES A LA BARRA DE POLLENÇA, AFUJATS AL MAPA DEL CANONGE DESPUIG. Cal observar la col·locació de la toponímia literària.

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

Werner Francisco Bär | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB
 ISBN: 978-84-8384-484-7
 Primera edició: junio 2023

En comparar el mapa de Landaeta amb l'actual de la NIMA, s'observa —com s'ha dit ja més amunt— una declinació general de la direcció nord de l'illa de Mallorca d'uns quatre graus en sentit contrari al rellotge. Les diagonals CS-CF i PN-PC són semblants a la realitat en dimensió i només l'azimut de la primera azimut en CS és prou major, 18° E en lloc de 10°. La costa del nord-oest és massa curta, cosa que confirma la connexió falsa de la punta Negra (W) i el cap de Formentor (NE). L'azimut mesurat a la punta Negra és de 69,5° E en comptes de 61° E. Als trams entre cala en Basset i sa Foradada, com també als encontorns de la punta Beça, apareix, si més no menys pronunciada, una concavitat notable i innat. La zona entre sa Calobra i la punta Galera és més curta que la realitat. Sota l'amplària exagerada de la península de Formentor i sobretot la connexió de la seva vora nord-occidental, la distància de la costa nord-est entre el cap de Formentor i la punta de Capdepera excedeix la real, en especial pel tram entre el cap de Ferruts i de Capdepera que sobressurt vertiginosament. L'allargament de la península de la Vicenta provoca que la badia de Pollença sembli més profunda. La badia d'Alcúdia és més estreta que la realitat i s'Albufera més ampla i més remarcada que la natural. El litoral de sauc de l'illa difereix massa del mapa actual, prou més llarg i dret, la diferència de l'azimut azimut a Capdepera és de 9,5° E. El seu tram nord-oriental és massa simon i inclou la península d'Ària deformada. El sector sud-occidental, en canvi, es gairebé simplificat i omert la connexió entre Portocolom i cala Santany. La distància entre els extrems de la costa sud-oest s'assembla a la realitat, però l'azimut té diferència força, uns 11° W. La realitat de Campos s'ajusta al litoral actual, però, sentint-se semblant més profunda a causa de la protuberància de la Marina de Llucmajor, cosa que fa l'efecte d'unes recalles adjacents més penetrants. Els estanyes d'aquesta zona ocupen una àrea semblant a l'actual, per contra, al mapa de Landaeta apareixen com a entrants estrets i profunds. La badia de Ciutat és molt semblant a la natural en direcció de ponent fins a la cala de Santa Ponça, a partir de la qual hi figuren vagues penetracions molt exagerades al tram litoral de la serra

* El cap de ses Salines, CF i cap de Formentor, PN, punta Negra i PC, punta de Capdepera.

de Tramuntana i el contorn de punta Negra, massa aplanat. Tot el contorn litoral és marcat per una línia arbitrària relativament ampla en to gris. Sa Dragonera augmenta la seva extensió més de cinc vegades. Les dues illes de l'arxipèlag de Cabrera representades multipliquen la seva superfície, Cabrera pel tres i sa il·la des Conills, per cinc; la distància a Mallorca augmenta aproximadament una tercera part. Cabrera, de més a més, és força deformada.

El mapa de Despuig —igual que l'anònim— s'assembla més a la realitat pel que fa al litoral. Per aconseguir un grau més elevat de coincidència entre el NIMA i el de Despuig, cal girar-lo uns 4° en sentit antihorari que és com de uns 4,5° W més que el de Landaeta. La llargada de les diagonals CS-CF i PN-PC d'ambdós mapes n'és pràcticament idèntica; una altra cosa són els azimuts, que divergeixen des de 3,5° i 2,5° E, respectivament.

La voreta NW del mapa de Despuig coincideix prou amb el NIMA, només la península de Formentor —més llargada— segueix l'orientació NE i no gira vers llevant. El seu azimut, azimut a la PN, excedeix el real i figura per avia amb 65° E entre el de la NIMA (60° E) i el de Landaeta (69,5° E). A la part del gresol del litoral, la distància entre els caps de Formentor i la punta de Capdepera i els propis azimuts coincideixen amb la realitat, igual que les dues badies interposades. Només la d'Alcúdia és qualsevol més ensimada al seu riu sud-oriental, per la qual cosa sobressurt la serralada cap a tramuntana del cap de Ferruts que ve a prolongar el litoral de l'est d'Ària. Aquí la costa sud-est és una mica més recta que la real i un poc més bombada que al mapa de Landaeta. Fet i fet, no s'ajust a la realitat d'Ària ni la connexió del tram entre cala Vaques i la de Santany. La llargada d'aquesta costa s'ajust amb l'actual i el seu azimut coincideix amb el real. Del cap de ses Salines a la punta Negra no hi ha gaire diferència amb la realitat —una mica menys— mentre que l'azimut si que en divergeix uns 3° N, un valor inferior en 8° comparat amb el corresponent de Landaeta. El tractament coincideix amb el de la NIMA, més generalitzat. La costa marítime de Llucmajor segueix la realitat, tot i que s'exagera una mica els caps Blanc, de Regana i d'Endorcat parragats, tot corregint-se el de Landaeta. La badia de Ciutat, com el litoral que en segueix vers cala en Basset, coincideix amb la natura.

S.I. CONFIGURACIÓ DE L'ILLA DE MALLORCA
 Comparació de la costa dels tres mapes estudiats amb l'actual de la NIMA.
 Escala aproximada: 1:1.000.000.

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

Werner Francisco Bär | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB

ISBN: 978-84-8384-484-7

Primera edició: junio 2023

Segons indica VIDAL (2018), existeix un mapa de Menorca molt conseruànt a l'exemplar del Maréchal G. de logis de l'armée M. Maudois de 1756 que es conserva en la BNF de París (sigü. GE SH 18 PF 70 DIV 16 P 25) i una rèplica del mateix en l'Admiralty Library of Portsmouth (shelfmark V5.16) als quals figura una cartela amb el títol del mapa *Carte Generale de l'Isle de Minorque* i a *Current Map of the Island of Minorca*, respectivament, molt decorada d'ornaments barrocs, plantes, fons i personatges, entre els quals hi ha dues figures, a l'esquerra una dona i a la part oposada un baró, ambdós vestits de pagessos. Aquesta cartela pot haver estat confeccionada –suggereix VIDAL– per Giuseppe Chiesa Baratti (1720-1789), pintor italià, home culte, que

s'establí i treballà fins a la seva mort a l'illa. Els seus tetes preferits eren grups de militars, escenes camperes amb pagessos i festes populars. Segons altres fonts (G. SIOUX, C. ANDRÉU, A. HERNÁNDEZ, 1999 a Viquipèdia), també es dedica a la cartografia, motiu pel qual la parella ementada de la cartela pot haver estat ronegament el motiu per als dos pagessos que sostenen el mapa del mapa de Cabrera situat al costat inferior dret del mapa anònim que em ocupa, tot i que aquestes figures es troben vestides de diferent manera i en posició estàtica. Ells van dels seus detalls de l'acadèmia de dibuix i pintura, podria ser, fins i tot, Fausto de l'obra total que ben bé pot datar-se a la dècada dels vintanta del segle XVII.

MAÓ I ENCONTORNS

Toponim normalitzat	Anònim (Col·lecció particular)	Lempriere 1740	Armstrong 1752	Kitchin 1766
Rafel Colom	Rafel Colom	Rafel Colom	Rafel Colom	Rafel Colom
San Antoni	St. Antoni	St. Antoni	St. Antoni	St. Antoni
San Joan	San Joan	San Joan	San Joan	San Joan
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer
Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer	Port de l'Alquer

ALAIOR I ENCONTORNS

Toponim normalitzat	Anònim (Col·lecció particular)	Lempriere 1740	Armstrong 1752	Kitchin 1766
Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni
Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan
Sant Mateu	Sant Mateu	Sant Mateu	Sant Mateu	Sant Mateu
Sant Miquel	Sant Miquel	Sant Miquel	Sant Miquel	Sant Miquel
Sant Sebastià	Sant Sebastià	Sant Sebastià	Sant Sebastià	Sant Sebastià
Sant Vicenç	Sant Vicenç	Sant Vicenç	Sant Vicenç	Sant Vicenç
Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan
Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni
Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan
Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni	Sant Antoni
Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan

ELS MAPES MURALS DE MALLORCA

DE LANDAETA, DEL CANONGE DESPUIG I UN ANÒNIM

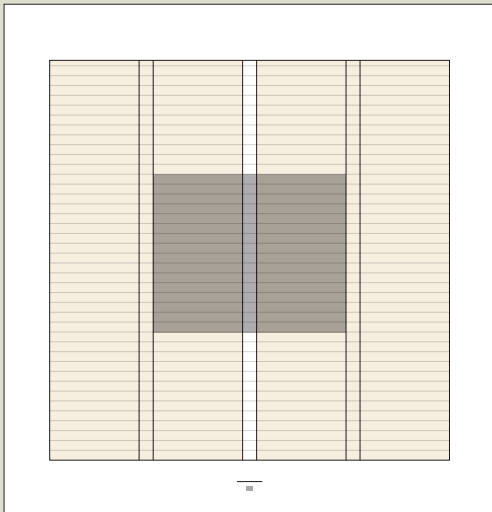
Werner Francisco Bàr | Vicenç M. Rosselló i Verger

EDICIONS UIB
ISBN: 978-84-8384-484-7
Primera edició: junio 2023

El desafío de este proyecto fue diseñar una maqueta con la que poder jugar a equilibrar situaciones de escaso texto junto con imágenes relevantes.

Para ello, se ha jugado con la elegancia del papel, la colocación atípica de cajas de texto e imágenes, la tipografía y los colores de las portadillas.

DETALLES TÉCNICOS

FORMATO: 28 cm x 29 cm

MÁRGENES:

Superior: 32 mm
Interior: 26 mm
Inferior: 30 mm
Exterior: 26 mm

CAJA:

228 x 228 mm
1 ó 2 columnas
(110 mm ancho)

ESTILO DE TEXTO:

Índice: Relief SingleLine Regular 14 pt. Caja alta.
Titulares capítulo: Relief SingleLine Regular 32 pt. Caja alta.
Titulares texto: Nocturne Serif Regular 16 pt. Caja alta.
Texto: Nocturne Serif Regular 11,5 pt.
Texto tablas: Nocturne Serif Light 8,55 pt.
Nº página: Nocturne Serif Light 9 pt.

Color portadilla: C=74; M=64; Y=62; K=44

CRÉDITOS

© Del texto: los autores, 2023
© De la edición: Universidad de las Islas Baleares
Primera edición: junio de 2023

Edición: Edicions UIB. Cas Jai. Campus universitario
Cra. de Valldemossa, km 7.5 07122 Palma (Illes Balears)
<https://edicions.uib.es>

Diseño y maquetación: Susana Cardona

Impresión: Estugraf impresores

ISBN: 978-84-8384-484-7